

انحصار جهت قضایا در ضرورت و امکان

احمد احمدی*

استاد فلسفه دانشگاه تهران

چکیده

یکی از بحث‌های ژرف و دقیق منطق، بحث «جهت» در قضایاست. در کتب متداول منطق، جهت را از ضرورت و امتناع و امکان آغاز میکنند و به دائمه، ازلیه، فعلیه، وقتیه و... بسط میدهند. برخی منطقدانان تا بیست و هشت جهت ذکر کرده‌اند. اما کانت امکان (عام) و امتناع، وجود (فعلیت یا بالفعل) و عدم، ضرورت و امکان (خاص) را جهات قضایا دانسته و به غیر آنها نپرداخته است. ما در این مقاله میخواهیم بگویم بر اساس مبنایی که در معرفت‌شناسی برگزیده‌ایم، جهت قضایا منحصر است در ضرورت و امکان، زیرا قضیه یا موجه است با جهت ضرورت یا سالبه است باز هم با جهت ضرورت؛ از اولی با عنوان «ضرورت» و از دومی با عنوان «امتناع» تعبیر میکنند. در واقع ساختار ایجاب و سلب متفاوت است وگرنه ضرورت در هر دو یکی است. جهت امکان هم مربوط میشود به تردید ذهن در چگونگی ارتباط محمول با موضوع که اگر در تحلیل و بدست آوردن محمول از موضوع دقیق نشده یا در آنچه بدست آورده دستکاری کرده باشد، دچار احتمال میشود.

کلیدواژگان

ضرورت	جهت قضایا
امکان	امتناع
امکان استعدادی	امکان ذاتی
کانت	معرفت‌شناسی

مقدمه: اولین سنگ بنای شناخت

نخستین مدخل پیدایش معرفت، برخورد اندامهای ادراکی ما با عالم بیرون از ما است، مانند برخورد اندامهای حسی پنجگانه ما با محسوسات بیرونی و یا برخورد قوای روحی ما با حقایق فرا حسی

* مرحوم دکتر احمد احمدی، از چهره‌های برجسته فلسفه ایران بود که خدمات بسیاری در حوزه فلسفه و حکمت به انجام رساند و آثار تأثیرگذاری از وی بجا مانده است. مرحوم دکتر احمدی از همکاران و اعضای شورای علمی بنیاد حکمت اسلامی صدرا و عضو هیئت تحریریه خردنامه صدرا نیز بود. بنیاد حکمت اسلامی صدرا ضمن گرامیداشت یاد آن استاد فرهیخته، علو درجات وی را از درگاه باریتعالی مسئلت دارد. مقاله حاضر اردیبهشت ماه سال جاری در اختیار خردنامه صدرا قرار گرفت و چندی بعد، نویسنده آن در تاریخ هجدهم خردادماه بدرود حیات گفت.

تاریخ دریافت: ۹۷/۲/۱۵

تاریخ تأیید: ۹۷/۳/۲۰